

Олександр Гаранін

**УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ АРХІВНОЇ
СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА (УНДІАСД) – 20 РОКІВ:
ПЕРСПЕКТИВИ ПРОВІДНОЇ УСТАНОВИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ
АРХІВОЗНАВСТВА ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЮВІЛЕЙНОЇ ДАТИ**

Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства відзначає власне 20-річчя, що детермінує підведення результатів, констатацію здобутків та окреслення планів на перспективу.

За радянських часів архівна галузь України, не маючи власної спеціалізованої наукової інституції з архівної справи, використовувала наукові і методичні розробки Всесоюзного науково-дослідного інституту документознавства і архівної справи (ВНДІДАС), створеного 1966 р. у Москві. Упродовж 1988–1991 рр. питання створення власної наукової установи, яка б взяла на себе розроблення теоретичних і методичних проблем архівознавства та документознавства, архівної справи і документаційного забезпечення управління у масштабах України, стає в Україні лише справою часу.

На початку 1990-х рр. керівництво Головархіву України при Кабінеті Міністрів України на чолі з Борисом Іваненком, попри критичну ситуацію, що склалася на той час в архівній галузі України (недостатнє фінансування, незадовільне матеріально-технічне забезпечення, відтік частини кадрів унаслідок затримок зарплати тощо), одним із пріоритетних своїх завдань вважало створення власної наукової установи.

Розробники архівного законодавства незалежної України виявили далекоглядність, завбачливо заклавши норму про наукове забезпечення потреб архівної галузі в проект Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» [1]. На виконання Постанови Верховної Ради України від 24 грудня 1993 р. № 3815–ХІІ Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 16 травня 1994 р. № 311 «Про створення в м. Києві Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства», що стало точкою відліку створення галузевого інституту [2]. До 2002 р. він іменувався «Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства», а після реорганізації його організаційної форми з державного підприємства на державну наукову установу отримав нинішню назву – Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства.

Організація роботи новоствореної інституції потребувала часу, зусиль і кадрів. Велику допомогу керівництву Інституту у вирішенні організаційних питань надавали, окрім Бориса Іваненка, його заступник Володимир

Лозицький, начальники відділів Головархіву України Костянтин Новохатський та Георгій Портнов.

Ядром трудового колективу Інституту мали стати професійні архівісти, які тяжіли до наукової діяльності. Серед перших співробітників були: Валентина Шандра, Захарій Сендик, Софія Лозова, Наталія Христова, Наталія Московченко, Тетяна Портнова, Лариса Скрицька (Драгомірова), Лариса Кузнєцова, Марина Кузнєцова та ін. Поповнила і посилила кадровий склад науковців група колишніх викладачів із великим досвідом наукової роботи, кандидатів наук, доцентів із бібліотечного факультету Київського державного інституту культури (КДІК) – Сергій Кулешов, Ліліна Одинок, Катерина Селіверстова, Тамара Гуртовенко, Анатолій Маньковський. Згодом членами інститутського колективу стали колишні випускники цього ж факультету Анжела Майстренко, Олена Загорецька, Сергій Зворський, що й нині працюють в Інституті.

Першим директором УНДІАСД з 1 листопада 1994 р. було призначено Володимира Ляхоцького, головна заслуга якого полягала у створенні Інституту та розробленні стратегії його розвитку, виваженій кадровій політиці, визначенні й обґрунтуванні пріоритетних напрямів діяльності нової установи, зокрема, у напрямі інформатизації архівної справи, започаткуванні фахових видань Інституту і закладенні загальних принципів взаємодії й співробітництва з Головархівом, архівними, бібліотечними установами, профільними кафедрами кількох ВНЗ тощо [3; 4]. Закладені В. Ляхоцьким засадничі принципи діяльності Інституту в перші, найскладніші роки його існування, залишаються чинними й дотепер.

Протягом 2001–2009 рр. УНДІАСД очолювала Ірина Матяш. Під час її керівництва Інститутом в Україні стабілізувалася економічна ситуація, що дало змогу досягти стабільності і у фінансуванні Інституту, і у визнанні архівною спільнотою проведених колективом наукових досліджень, успіху в організації професійних форумів, активізації видавничої діяльності установи, розширенні наукових контактів з іншими установами. Продуктивна і наполеглива праця І. Матяш була відзначена на державному рівні – їй було присуджено звання Заслуженого діяча науки і техніки України. У 2009–2010 рр. Інститутом керувала Ірина Мага, а з 2010 р. посаду директора обіймає Олександр Гаранін.

З перших років діяльності УНДІАСД є активним учасником процесу розроблення стратегічних напрямів розвитку архівної справи України. Прикладом цього є розроблення «Концепції системної комп'ютеризації архівної справи», що визначала подальшу програму реалізації завдань з інформатизації архівної справи в Україні та знайшла втілення у впровадженні комп'ютерної техніки та автоматизованих інформаційних технологій у державних архівах України вже через 5–7 років [5]. Розроблення творчим колективом УНДІАСД «Концепції підготовки та післядипломної освіти кадрів для архівних установ» слугувало визначенню засад архівної освіти в

Україні, підготовці за активної участі УНДІАСД низки навчальних посібників, підручників з архівознавства та документознавства [6].

Пріоритетними напрямками наукових досліджень, які визначають проблематику НДР, що замовляються Інститутом Укрдержархівом, є: 1) *історико-архівознавчі*, спрямовані на вивчення минулого архівної справи в Україні; 2) *біографічні*, покликані з'ясувати конкретизований персональний внесок у розвиток архівістики відомих діячів архівної справи; 3) *термінознавчі*, спричинені потребами оновлення й осучаснення понятійного апарату архівістики, що динамічно розвивається паралельно з розвитком архівної справи та суміжних сфер гуманітарного циклу; 4) *хіміко-біологічні*, зосереджені на «хронічній» проблемі забезпечення оптимальних шляхів і засобів збереження архівних документів з різними видами носіїв; 5) *інформатизація архівної справи*, як реагування на необхідність всебічного забезпечення всіх ділянок архівної роботи комп'ютерною технікою з відповідним програмним забезпеченням для підвищення продуктивності праці архівістів; 6) *фондознавчі*, в основі яких – розкриття змісту документів, що зберігаються в архівах (розсекречених, метричних книг та ін.) у рамках співучасті УНДІАСД у реалізації масштабної видавничої програми «Архівні зібрання України», 7) *документознавчі*, пов'язані з необхідністю уніфікації, стандартизації в документаційних процесах в організаціях, установах будь-якої форми власності і відомчого підпорядкування на території України; 8) в останні роки у зв'язку зі стрімким зростанням обсягів електронного документообігу збільшується частка досліджень, пов'язаних з *електронним документознавством*.

За двадцять років діяльності УНДІАСД його співробітниками було підготовлено понад 200 наукових та науково-методичних робіт, серед яких – монографії, посібники, довідники, галузеві та державні стандарти, правила, порядки, інструкції, галузеві нормативи, методичні рекомендації, аналітичні огляди тощо. Професіоналізм і результативність науковців Інституту були відзначені на державному рівні: у травні 2004 р. за вагомі досягнення у науковій діяльності та внесок у розвиток архівної справи колективу Інституту було вручено Подяку Кабінету Міністрів України, а в листопаді 2012 р. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України видало свідоцтво, яке підтверджувало, що УНДІАСД внесено до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави.

УНДІАСД упродовж двадцяти років спільно із Укрдержархівом, архівними установами та іншими закладами та організаціями брав участь в організації понад трьох десятків наукових конференцій, читань, семінарів, «круглих столів». Двадцятирічна діяльність Інституту позначилася також підписанням та реалізацією понад двох десятків угод про співпрацю із науковими та навчальними закладами профільного спрямування, у тому числі міжнародних.

З 2003 р. в Інституті було створено спеціалізовану вчену раду з правом прийняття до розгляду та проведення захистів кандидатських дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальностей: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни, 27.00.02 – документознавство, архівознавство та відкрито аспірантуру, де здійснюється підготовка наукових кадрів за спеціальностями: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни (з 28 лютого 2003 р.), 07.00.01 – історія України (з 01 листопада 2004 р.) та 27.00.02 – документознавство, архівознавство (з 30 листопада 2012 р.).

Маємо відзначити, що УНДІАСД став для архівної галузі справжньою кузницею висококваліфікованих наукових кадрів. У період з 2003 р. до 2015 р. у спецраді Інституту відбувся захист 56 дисертацій. Понад 50% випускників аспірантури Інституту та здобувачів наукового ступеня кандидата наук, що успішно захистилися в УНДІАСД, працюють у системі Укрдержархіву, архівних, наукових та науково-педагогічних установах України та передають свій досвід наступним поколінням фахівців. Серед них – Г. Волкотруб (колишній заступник директора, нині – провідний науковий співробітник УНДІАСД), Т. Ємельянова (заступник директора Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного), Т. Клименко (директор Державного архіву Черкаської області), Ю. Ковтанюк (директор Центрального державного електронного архіву України), В. Купченко (директор Державного архіву м. Києва), І. Мага (колишній директор УНДІАСД, нині – заступник директора Центрального державного архіву зарубіжної україніки), Л. Приходько (завідувач відділу архівознавства УНДІАСД), С. Сельченкова (директор Департаменту діловодства, формування, зберігання та обліку документів Національного архівного фонду Укрдержархіву).

В УНДІАСД виходять друком декілька періодичних та продовжуваних видань, два з яких (щорічник «Студії з архівної справи та документознавства» і археографічний щорічник «Пам'ятки») внесені до Переліку наукових фахових видань України, де можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата історичних наук. У грудні 2012 р. науковий щорічник «Студії з архівної справи та документознавства» та археографічний щорічник «Пам'ятки» було внесено до міжнародної бази даних та надано міжнародний стандартний номер періодичного видання ISSN (International Standard Serial Number), що ідентифікує періодичне видання незалежно від країни походження.

Нинішня структура Інституту складається із 4-х наукових відділів: відділу архівознавства, відділу документознавства, відділу науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності із сектором науково-технічної інформації та відділу технологічного забезпечення архівної справи із сектором розроблення технологій забезпечення збереженості архівних документів.

З огляду на соціально-політичні трансформації в Україні та пошук оптимальних методів управління в усіх галузях суспільства і держави наприкінці 2012 р на засіданні Вченої ради Інституту було обговорено та схвалено Проект Концепції розвитку УНДІАСД та розпочато її апробацію. В листопаді 2013 р. Укрдержархів погодив Концепцію розвитку УНДІАСД на період 2014–2018 рр. Мета цієї Концепції полягає у побудові та реалізації багатопланових показників, орієнтованих на досягнення довгострокових стратегічних цілей Інституту в умовах переходу до часткової економічної самостійності та надання широкого спектру платних послуг. Важливе місце в цій Концепції посідає виховання та додаткове стимулювання інститутської наукової молоді, підвищення вимог до показників науково-дослідної діяльності, активізація міжнародної колаборації [7].

Таким чином, виклики, що стояли перед Інститутом протягом минулих двадцяти років, разом було успішно подолано і УНДІАСД, набувши певного досвіду, готовий до нових звершень. Архівна галузь і документознавство потребують постійного розвитку, нових шляхів розв'язання нагальних проблем, тож колектив Інституту і надалі докладатиме всіх зусиль, аби вітчизняна наукова думка була суголосною світовому цивілізаційному поступу, в якому архівам і документознавчій сфері належить важливе місце у збереженні, опрацюванні і примноженні інтелектуальних здобутків людства.

Список використаних джерел та літератури

1. Про порядок введення в дію Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи»: постанова Верховної Ради України від 24 груд. 1993 р. № 3815–ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст. 87.
2. Про створення в м. Києві Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 16 трав. 1994 р. № 311. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/311-94-п>. – Назва з екрана.
3. *Ляхоцький В.* Основні напрями діяльності Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства / В. Ляхоцький // Студії з архів. справи та документознавства. – 1996. – Т. 1. – С. 4–12.
4. *Ляхоцький В. П.* Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД): Основні напрямки діяльності в галузі інформатизації архівної справи / В. П. Ляхоцький // Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна україніка» і комп'ютеризація архівної справи в Україні: зб. наук. пр. – Київ, 1996. – Вип. 1: Інформатизація архівної справи в Україні: сучасний стан та перспективи. – С. 63–65.
5. *Дубровіна Л.* Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи // Студії з архів. справи та документознавства. – 1998. – Т. 3. – С. 6–17.
6. *Калакура Я.* Концепція підготовки та післядипломної освіти кадрів для архівних установ України (проект) / Я. Калакура, В. Лозицький, І. Матяш, К. Селіверстова // Студії з архів. справи та документознавства. – Київ, 1998. – Т. 3. – С. 17–24.

7. *Гаранін О.* Проект Концепції розвитку Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства на період 2014–2018 рр. / *О. Гаранін // Архіви України.* – 2013. – № 3. – С. 28–38.

Ольга Гінзбург

ПЕРСПЕКТИВИ ПОПОВНЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ УКРАЇНИ ДОКУМЕНТАМИ КПУ В УМОВАХ ЗМІН ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про політичні партії в Україні» [1] право громадян на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод із задоволенням політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів визначається і гарантується Конституцією України (254к/96-ВР). Встановлення обмежень цього права допускається лише відповідно до Конституції України в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей, а також в інших випадках, передбачених Конституцією України. Закон містить норму, що належність чи неналежність до політичної партії не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання державою будь-яких пільг і переваг.

Статутом Комуністичної партії України [2] підкреслено, що КПУ вільно проводить свою діяльність у межах, передбачених Конституцією та чинним законодавством України, тобто партія цілком діє у правовому полі незалежної України. У своїй статутній діяльності КПУ не передбачає здійснення заходів екстреміського характеру, хоча і декларує свою опозиційність.

26 серпня 1991 р. на хвилі національного піднесення Президія Верховної Ради України видала указ «Про тимчасове припинення діяльності Компартії України» [3], а 30 серпня 1991 р. вийшов указ «Про заборону діяльності Компартії України» [4]. Проте рішенням Конституційного Суду України від 27 грудня 2001 р. ця заборона була визнана неконституційною [5], що свідчить про циклічність політичного розвитку в Україні.

На початку 2015 р. в Україні окремі активні громадські та політичні діячі активізують діяльність щодо чергової заборони КПУ, закономірним результатом якої є ухвалення Верховною Радою України 9 квітня 2015 р. проектів 4-х «декомунізаційних» законів: «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років», «Про правовий статус та вшанування пам'яті учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті», «Про увічнення перемоги над нацизмом в Другій світовій війні 1939–1945» [6]. За нашим переконанням, основною